

Jak formativně hodnotit rozvoj dovedností s pomocí metodiky Skills Builder

IRENA ZÁRUBOVÁ

Formativní hodnocení a využívání jeho nástrojů pro české vyučující dávno není žádnou neznámou. Mnozí z nich absolvovali nejedno školení právě s touto tematikou a více či méně úspěšně se jim daří formativně hodnotit děti ve svých třídách. Metodika Skills Builder je oproti tomu v českém prostředí nová, ale hned zpočátku vyučující, kteří se rozhodli s ní pracovat, zmiňovali, jak nápomocná je právě při formativním hodnocení. Co metodika konkrétně v tomto ohledu nabízí a čím by mohla oslovit vyučující?

Slovní hodnocení měkkých dovedností

Možná jste to byli právě vy, kdo poprvé v letošním školním roce psal v lednu svým žákům slovní hodnocení. Náročnost takového úkolu bývá mnohdy nepopsatelná a ti, co obdobné vysvědčení již někdy psali, vědí, že k sepsání relevantních výstupů je důležité plánovaně sledovat, zaznamenávat a s dětmi popisovat jejich pokroky v průběhu celého pololetí. Co sledujeme? To nám určují definované výstupy a obsah učiva pro konkrétní období studia. Jak je to však s měkkými dovednostmi? Některé jsou sice ve školních dokumentech popsány a definovány, ale nejsou vázány na konkrétní ročník. V úvodním odstavci slovního hodnocení pak bývá popis chování žáka/žákyně, popř. klíčových kompetencí, kde se nejčastěji objevují fráze, např. Býváš pravidelně připraven/a na výuku, Daří se ti spolupracovat se (všemi) spolužáky, Dokončuješ rozpracované úkoly, lišíci se v příslovcích (často, občas, někdy, většinou apod.). V druhém pololetí vyučující zaznamená, že již v prvním pololetí napsal o dítěti „takřka vše“ a není toho mnoho dalšího k doplnění, a tak mění fráze opět pomocí příslovcí – Již občas zvládáš..., Stále/Zatím se ti nedaří..., Daří se ti úspěšněji... A tak to plyne další a další pololetí. Vyučujícím dochází nápady, co a jak v daném odstavci hodnotit, a rodiče s dětmi začínají tyto pasáže vysvědčení číst v rychlosti a bez zamyšlení. Daří se nám tak docílit toho, o co nám vlastně jde, tedy kvalitně a efektivně hodnotit měkké dovednosti dětí?

Propojení metodiky Skills Builder a formativního hodnocení

Nejprve se zastavme u otázky, jak rozumět pojmu formativní hodnocení. Široká veřejnost se možná zpočátku vcelku ztrácela v definici tohoto pojmu a často vnímala formativní hodnocení jako zrušení známek a zavedení slovního hodnocení. Bohužel se tak pojem formativní hodnocení pro mnohé stal oním nepříjemným „slovičkařením“ namísto známky.

Za velmi inspirující knihu v této oblasti je považována publikace *Zavádění formativního hodnocení* od dvojice autorů Dylana Wiliama a Siobhána Leahy. Vyučující v ní nacházejí odpovědi na otázky jako: Proč se žáci učí? Proč si myslí, že se učí? Je to pro rodiče? Pro známky? Pro učitele? Pro Cermat...?¹

Formativní hodnocení by mělo pomáhat formovat žákovu učení, nikoli jej pouze hodnotit. Termín se objevil na počátku 70. let a je spojován s Benjaminem Bloomem a jeho spolupracovníky. Hlavní myšlenkou je, že by hodnocení nemělo pouze měřit výkony žáků, ale mělo by žákům poskytovat zpětnou vazbu, pomáhat jim, pokud jdou ještě jejich chybné učební postupy napravit.²

Formativní hodnocení je pojem, který je v širší odborné veřejnosti znám již delší dobu, nicméně principy formativního hodnocení je možno v českých školách pozorovat až v posledních letech. A to je velmi dobrý posun. Stále více

¹ Viz ŠULCOVÁ, M. *Proč nám to neřekli na vysoké škole? Příběh „formativka“ očima učitelů*. 2023. [online, cit. 2024-01-10] Dostupné z: <https://www.eduzmena.cz/cs/pribehy/detail/proc-nam-to-nerekli-na-vysoke-skole-pribeh-formativka-ocima-ucitelu>.

² Viz *K historii formativního hodnocení*. Praha: NPI, 2021. [online, cit. 2024-01-10] Dostupné z: <http://www.inkluzevpraxi.cz/kategorie-pedagog/2127-k-historii-formativniho-hodnoceni>.

METODICKÁ ČINNOST

vyučujících při hodnocení pokroku žáků společně s nimi hledá, kde jsou, kam se mohou ubírat dále a jak se na tuto cestu vydat. Pracují s mnoha nástroji, například s kompetenční mřížkou, a pomáhají žákům zvědomovat si, jak budují své znalosti, a pomáhají jim je včleňovat do kontextu znalostí již dříve získaných. Obdobně můžeme pracovat při rozvoji měkkých dovedností.

Cenným nástrojem pro mapování pokroku v měkkých dovednostech je pro vyučující i žáky právě metodika Skills Builder. Poskytuje jim jasný rámec pro hodnocení, nástroje a strategie pro sběr dat a zpětnou vazbu. Je založena na vzdělávacím plánu a zásadách, které umožňují všem vyučovat, učit se a měřit konkrétní měkké dovednosti (schopnost naslouchat, prezentační dovednosti, schopnost řešit problémy, kreativní myšlení, pozitivní nastavení, cílevědomost, vůdčí schopnosti, týmová práce). Napomáhá vyučujícím efektivně integrovat rozvoj dovedností do vyučování a následně poskytovat dětem zpětnou vazbu a vést je ke sledování vlastních pokroků v rozvoji dovedností. Žákům nabízí jasně a srozumitelně definované kroky rozvoje dovedností, které jim pomáhají mapovat vlastní pokrok v dovednostech. Metodika Skills Builder může být vyučujícím nápomocná také při formativním hodnocení měkkých dovedností, kdy si mnohdy vyučující nejsou jisti, jak a co v daných dovednostech měřit. A co víc, nabízí popisným jazykem formulované kroky jednotlivých dovedností a dílčí cíle jednotlivých kroků, díky nimž mohou vyučující lépe a jasněji popisovat, co se žákům v dané dovednosti daří a jak mohou dovednost nadále rozvíjet. Dílčí cíle kroku jsou popsány pomocí aktivních sloves³ a napomáhají tak vyučujícímu formulovat cíle pro žáky na určité období tak, aby byly měřitelné (např. „rozpozná klíčová slova a informace v delším projevu“).

Například týmová práce je velice široký pojem, můžeme jej ale rozdělit mj. na dovednost počkat, až budu na řadě, pomáhat druhým s různými úkoly, navrhovat řešení a podporovat ostatní, řešit konflikty v týmu a hodnotit efektivitu týmové práce. Obecnou dovednost si tak rozdělíme na menší kroky, které je snazší žákům definovat a hodnotit jejich zvládnutí. Práci s kompetenční mřížkou, kterou již mnozí vyučující používají pro hodnocení a sebehodnocení žáků v předmětech, je možno využít i v hodnocení pokroku v dovednostech. Popisné dílčí cíle lze snadno k tvorbě kompetenční mřížky využít.

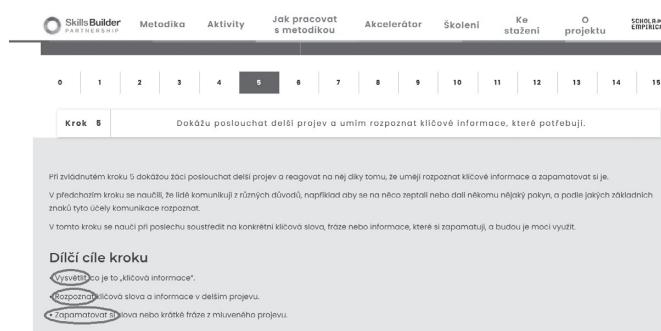
Již samotný princip rozdělení jednotlivých dovedností do konkrétních kroků, které v sobě dále skrývají dílčí cíle, jde formativnímu hodnocení naproti: žáci mají díky popisně formulovaným krokům jasnou představu o tom, co se očekává, že aktuálně zvládnou, a zároveň je pro ně uchopitelné, kam v dané dovednosti mohou směřovat dál, až si upevní aktuálně rozvíjený krok.

Každá dovednost je rozdělena do konkrétních kroků

Nezpochybnitelným přínosem metodiky Skills Builder, který vnímají a kvitují čeští vyučující, jsou právě zmíněné kroky, do nichž jsou dovednosti rozděleny. Napomáhají vyvarovat se výrokům, jimiž žákům přiřazujeme nálepky, které je definují v kolektivu a bývají spíše kontraproduktivní než motivující (např. „Ty jsi skvělý řečník!“, „Vždycky si s každým problémem poradíš!“, „Na tvoji kreativitu se mohu spolehnout!“). Pro samotné žáky je tento typ hodnocení, ač je míněn jako pozitivní zpětná vazba, nesrozumitelný, protože nesděluje, čím je v hodnocení definováno „skvělý řečník“, „poradit si s něčím“, „kreativita“.

O krocích ve čtenářské gramotnosti, kdy se děti učí postupně písmena, slova, čtou věty a posléze je vedeme k četbě s porozuměním, nepochybujeme. Je zarážející, proč stejným způsobem nevedeme děti k rozvoji měkkých dovedností – chceme, aby naslouchaly, prezentovaly, spolupracovaly apod., jako by v dané dovednosti nebylo zahrnuto více či méně dílčích položek, které je třeba zvládnout.

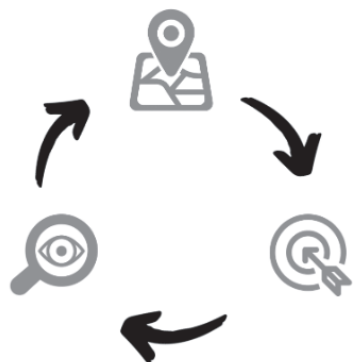
Každý krok dovednosti je rozdělen na dílčí cíle kroku

³ S termínem aktivní slovesa se mnozí vyučující setkali ve spojení právě s osobností Benjamina Blooma a jeho taxonomií.

Nástroje hodnocení metodiky Skills Builder

Metodika Skills Builder pracuje s několika nástroji, které mohou vyučující využít pro efektivní rozvoj měkkých dovedností.

1. Zmapuj terén
2. Zacil na krok
3. Sleduj pokrok

Na začátku je důležité zmapovat, jak se daří žákům v konkrétní dovednosti, tzv. zmapovat terén. Vyučující pracují s formuláři, ve kterých zmapují terén vyhodnocením, zda již žáci zvládají konkrétní kroky dovednosti. Tento formulář je možné používat pro jednotlivé žáky, ale praxe ukazuje spíše využití pro celou třídu – k dalšímu kroku postupujeme v okamžiku, kdy daný krok ovládá většina žáků. Tímto mapováním si vyučující i zvědomuje, kdo z žáků např. nedosahuje daného kroku, nebo kdo jej výrazně přesahuje, a v obou případech pak může konkrétně diferencovat výuku.

SCHOPNOST NASLOUCHAT – ZMAPUJ TERÉN

Úroveň vybrané dovednosti zhodnoťte u žáků na počátku hodnoceného období.

Přečtěte si popis jednotlivých kroků a vyberte, zda krok konkrétní dovednosti ovládají při různých příležitostech většina žáků / většina žáků / polovina žáků / několik žáků nebo je prozatím neovládá nikdo.

Kroky na sebe navazují a jsou řazeny od jednodušších ke složitějším, pokud vyberete „nikdo“, nemusíte jít dále s výběrem pokračovat.

Začněte rozpisovat nejlepší krok dovednosti, který prozatím ovládá pouze polovina (či méně) žáků. Přejít k dalšímu kroku můžete, pokud daný krok ovládá většina žáků.

Třída: Jméno učitele/ky:	Datum:	Kolik žáků ovládá daný krok? Začněte krokem 0 a pokračujte ke kroku 15.				
Krok	Vysvětlení kroku	Nikdo	Několik	Polovina	Většina	Všichni
Krok 0	Žáci s potěšením poslouchají příběhy a vhodně na ně reagují.					
Krok 1	Žáci dokážou poslouchat dospělého, například učitele nebo jeho asistenta, zapamatovat si jednoduché pokyny a řídit se jimi.					
Krok 2	Žáci dokážou naslouchat spolužákům a ptát se na ně co slyšeli.					
Krok 3	Žáci dokážou sledovat rozhovor několika mluvčích, informace a zopakovat je.					
Krok 4	Žáci si uvědomují, že lidé komunikují za různými účely (např. aby se na něco zeptali dále někomu pokyn, někomu o něčem informovali ne dokážou identifikovat jednoduché jazykové prostředky					
Krok 5	Žáci dokážou poslouchat rozsáhlejší projev a reagovat na klíčové informace, které potřebují, a zapamatovat si					
Krok 6	Žáci se dokážou účastnit skupinové diskuse, dok svůj názor, když jsou na něj dotázáni.					
Krok 7	Žáci dokážou analyzovat, jak mluvčí udržuje pozici jazyka a gest.					
Krok 8	Žáci umí analyzovat, jak a proč mluvčí mění jazyk za různými účely, jako je přesvědčování, pobavení nebo udlení pokynů.					
Krok 9	Žáci umí analyzovat tón mluvčího, rozpoznat, na co klade důraz, jaké je jeho společenské postavení a jaký to má vliv na poslouchání.					
Krok 10	Žáci dokážou sledovat mluvčího a formulovat vlastní smysluplné prohlubující otázky, aby ověřili a prohloubili vlastní porozumění.					
Krok 11	Žáci dokážou rozemnat a analyzovat odlišné názory, které slyší během diskuse, a vysvětlit, v čem se liší.					
Krok 12	Žáci dokážou identifikovat nevyjádřená témata, implikace a problémy obsažené v projevu.					
Krok 13	Žáci při poslechu dokážou slyšet jazyk, vnechávají a nejednoznačnost řeči analyzovat zaujatost mluvčího.					
Krok 14	Žáci rozumí záměrům mluvčího, použitým řečovým technikám a různým přístupům použitým v různých kontextech.					
Krok 15	Žáci dokážou zhodnotit, jak mluvčí používá jazyk, gesta, tón, důraz, a jeho zaujatost důvěryhodnost či platnost jeho názoru a umí navrhnout, co by mohli zlepšit.					

Pro rozvoj konkrétní dovednosti a kroku lze využít záznamník aktivit do výuky, pracovní sešity, záznamníky pro žáky a další materiály ke stažení na metodickém portálu skillsbuilder.scholaempirica.org

Následně má vyučující možnost vybírat z nabídky aktivit pro jednotlivé kroky konkrétních dovedností na webovém portálu <https://skillsbuilder.scholaempirica.org/>, nebo se cíleně při plánování výuky zaměřit na zahrnutí dílčího cíle kroku do vlastní přípravy lekce. Např. pokud při mapování terénu schopnosti naslouchat zjistil, že úroveň většiny žáků ve třídě odpovídá kroku 2, zaměřil se při plánování lekce na takové aktivity či formu práce, aby žáci mohli rozvíjet dílčí krok daného kroku, tj. pokládat doplňující otázky. Pokud by tedy plánoval lekci na nějaké téma, které mají žáci ve skupinách rozpracovat a prezentovat ostatním, bylo by součástí lekce i kladení doplňujících otázek prezentujícím ze strany posluchačů. Žáci díky této podmínce mnohem aktivněji naslouchají prezentacím, což vede jak k jejich lepšímu vhladu do dané problematiky, tak k odezvě pro prezentující.

Aktivity na webovém portálu je možné jakkoli přizpůsobit potřebám konkrétního předmětu, vyučujícího a kolektivu. Součástí popisu aktivit je také reflexe – jak ji vést a na co se zaměřit.

Vyučující může použít vybranou aktivitu z metodiky Skills Builder ale také k potvrzení své domněnky o úrovni, na které se žáci ocitají. V průběhu aktivity může sledovat, jak se jim daří naplňovat dílčí cíle, poskytnout jim zpětnou vazbu o jejich dovednostech a případně přehodnotit zvolenou úroveň, kterou je třeba ukotvit.

V této fázi rozvoje daného kroku je vhodné vizualizovat žákům zónu nejbližšího vývoje formou dalších kroků, k čemuž lze využít plakáty kroků (0–3, 4–6, 7–9), které mohou vyučující vyvěsit ve třídě – jsou volně k dispozici ke stažení na webovém portálu v sekci Plakáty.

Schopnost naslouchat

Získávání, uchování a zpracování informací nebo myšlenek.

Kroky 0 - 3

KROK 0	Dokážu ostatní chvíli poslouchat.
KROK 1	Dokážu poslouchat dospělé, řídit se jejich pokyny a zopakovat, co jsem slyšel.
KROK 2	Dokážu poslouchat spolužáky a ptát se na to, co jsem slyšel.
KROK 3	Dokážu sledovat rozhovor a zrekapitulovat někomu, čeho se týkal.
KROK 4	Dokážu vysvětlit, že komunikace má různé účely, a umím účel komunikace identifikovat.

SCHOLA EMPIRICA   skillsbuilder.org

Ve třetí fázi, tj. sledování pokroku, mají vyučující k dispozici opět formulář Sleduj pokrok, v němž mohou vyhodnocovat posun žáků – jedná se o období formuláře Zmapuj terén.

Samotní žáci mohou pracovat se Záznamníky pokroku, do kterých zapisují situace, kdy se jim dařilo naplňovat konkrétní kroky či dílčí cíle daných kroků dovednosti.

METODICKÁ ČINNOST

Co již umím: Schopnost naslouchat

- 0 Dokážu otázky chvíli poslouchat.
- 1 Dokážu poslouchat dopředu, řídí se jejich pokyny a zopakovat, co jsem slyšel.
- 2 Dokážu poslouchat spolužáky a ptát se na to, co jsem slyšel.
- 3 Dokážu sledovat rozhovor a zřekapřuhovat někomu, čeho se týkal.
- 4 Dokážu vysvětlit, že komunikace má různé účely, a umím účel komunikace identifikovat.
- 5 Dokážu poslouchat delší projev a umím rozpoznat klíčové informace, které potřebuji.
- 6 Dokážu se účastnit skupinové diskuse a odpovídat na otázky.
- 7 Dokážu analyzovat, jak mluvčí používá gesta a jazyk k upoutání pozornosti posluchačů.
- 8 Umím analyzovat, jak mluvčí mění jazyk za různými účely.
- 9 Umím analyzovat ten mluvčího, rozpoznat, na co kladu důraz, jaká je jeho společenská postavení a jaký to má vliv na poslouchání.

Jméno: _____

Škola: _____

Skills Builder PARTNERSHIP SCHOLA EMPIRICA

2 Dokážu poslouchat spolužáky a ptát se na to, co jsem slyšel.

ZÁZNAM 1

ZÁZNAM 2

ZÁZNAM 3

3 Dokážu sledovat rozhovor a zřekapřuhovat někomu, čeho se týkal.

ZÁZNAM 1

ZÁZNAM 2

ZÁZNAM 3

4 Dokážu vysvětlit, že komunikace má různé účely, a umím účel komunikace identifikovat.

ZÁZNAM 1

ZÁZNAM 2

ZÁZNAM 3

5 Dokážu poslouchat delší projev a umím rozpoznat klíčové informace, které potřebuji.

ZÁZNAM 1

ZÁZNAM 2

ZÁZNAM 3

Mnohdy se vyučujícím daří seznamovat žáky s cíli předmětovými – formou týdenních cílů apod. Při zaměření na rozvoj měkkých dovedností by naším cílem mělo být to, aby samotného žáka zajímalo, jak v konkrétních dovednostech pokročí. Cíle výuky by tedy vyučující měl s žáky nejen prodiskutovat,

aby je mohli pochopit a získali představu o tom, kam směřují a co se od nich očekává, ale sami by měli dostat možnost sledovat svou cestu k vytyčeným cílům, což ideálně povede k úspěšnému sebehodnocení vlastních dovedností. Děti i rodiče potřebují jasně a srozumitelně formulované cíle – kam se očekává, že dítě bude směřovat.⁴ K tomu všemu metodika Skills Builder poskytuje škálu výše představených materiálů.

Jak tedy zakomponovat formativní hodnocení měkkých dovedností do výuky?

Dovolu si použít citát Thomase Stearnse Eliota: „Organizace je právě tak nutná jako inspirace.“ Metodiku Skills Builder a její kroky a dílčí cíle rozvoje měkkých dovedností lze zakomponovat do ročního, měsíčního, týdenního plánu, do plánu konkrétní hodiny zvoleného předmětu. Je jen na vás, jak a kdy se rozhodnete začít. Pro systematický rozvoj je však plánování a organizace nezbytným požadavkem.

Doporučujeme začínat pomaleji, ale důsledně. Zaměřit se na vybranou dovednost, zmapovat ji, systematicky pracovat na jejím rozvoji a sledovat pokrok. Základem je definovat si cíle konkrétní měkké dovednosti a naplňovat je ve stanoveném čase. Dopřejte sobě i žákům dostatek času.

Mysleme na to, že když dětem sdělujeme hodnocení jejich momentálního výkonu, ať ve znalostech, či v dovednostech, je velmi důležitá formulace – zda mu opravdu předá podstatné informace, zda hodnocení pochopí a bude vědět, jaké další kroky může udělat.

Na metodickém portálu <https://skillsbuilder.scholaempirica.org/> naleznete metodiku Skills Builder online na jednom místě, inspiraci v podobě aktivit do výuky i nabídku metodické podpory.

PhDr. Irena Zárubová, metodička vzdělávání, Schola Empirica, z. s.

⁴ Viz *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6. Dostupné z: <http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2010/02/kkzv.pdf>.

www.rizeniskoly.cz

Kompletní nabídka odborných informací pro oblast školství